

HUUB BALS, 1937-1988

DOOR PETER VAN BUEREN

Op 13 juli 1988 overleed op 51-jarige leeftijd in zijn woning te Utrecht Huub Bals, oprichter en artistiek directeur van het Filmfestival van Rotterdam.

De emotionele wijze waarop overal in de wereld op dit zakelijke bericht gereageerd werd, bewees hoeveel Huub Bals voor velen betekende. Voor Rotterdam was hij de man die met zijn ambitie en persoonlijkheid zeventien jaar een artistieke gebeurtenis organiseerde van hoog internationaal niveau. 'Rotterdam' was, wat het filmfestival betrof, bij iedereen in de internationale filmwereld een begrip, net zoals voor de duizenden bezoekers en andere Nederlandse film liefhebbers, die alles rond het festival volgden in de kranten.

Tijdens de festivalweek waren Rotterdam en Bals synoniemen, in de wereld was hij 'die man uit Rotterdam', hoewel hij in hart en nieren een Utrechtenaar was. In Utrecht werd hij (op 3 februari 1937) geboren, woonde hij en stierf hij. In Utrecht begon Bals ook zijn carrière in het bioscoopbedrijf, toen hij met succes reageerde op een advertentie van de firma Wolff, die een manusje van alles zocht.

In en rond het complex Camera/Studio ontwikkelde Bals een aantal activiteiten die ongewoon waren in het bioscoopbedrijf. Hij organiseerde discussies en bijzondere evenementen, niet alleen met betrekking tot film. In de kelders van Studio werden muziek- en theateruitvoeringen gehouden en in Camera kwam de Utrechtse Filmliga. Toen beide theaters in 1966 jubileerden organiseerde Bals de eerste Cinemanifestatie, een voorloper van het latere Rotterdamse festival. Het werd een knus feestje met 21 nog niet in Nederland vertoonde films, waarvan de regisseurs ook overkwamen om te praten met pers en publiek.

Door het succes mocht Bals twee jaar later nog een Cinemanifestatie organiseren en hij breidde de manifestatie al snel uit tot Eindhoven en Antwerpen. In 1970 en 1971 vroeg het Holland Festival hem speciale programma's over de recente Italiaanse en Amerikaanse film te organiseren en een jaar later ging hij in op een verzoek van de Rotterdamse Kunststichting iets te ondernemen om

43. *Huub Bals*

in deze stad naast Poetry International nog een belangrijke kunstmanifestatie in het leven te roepen.

De eerste Film International werd eind juni 1972 gehouden in het Calypso-theater met het AMVJ-gebouw als plek waar Bals zijn festival-familie voor discussies en gezelligheid verzamelde. De eerste film die daar draaide als start van een reeks van honderden nieuwe produkties overal uit de wereld was *El jardin de las delicias* van de Spaanse regisseur Carlos Saura.

Al meteen introduceerde Bals regisseurs wier namen nog onbekend waren maar later tot de belangrijkste uit hun tijd gerekend werden, zoals Philippe Garrel, Shuji Terayama, Werner Herzog, Steve Dwoskin, Paul Leduc, Jorge Sanjines en Wim Wenders. Een jaar later volgden regisseurs als Theo Angelopoulos, Marguerite Duras, Rainer Werner Fassbinder (overigens al door Bals in Utrecht geïntroduceerd), Nagisa Oshima, Daniel Schmidt, Jean-Marie Straub en de gebroeders Taviani, net als Fassbinder al eerder in Utrecht door Bals aan het Nederlandse publiek voorgesteld.

Het waren namen die steeds terugkwamen, omdat Bals hen de moeite waard bleef vinden, ze tot zijn Familie rekende en hun werk bleef vertonen, tot zij soms door commerciële distributeurs werden overgenomen.

Dat was een van de frustrerende effecten van wat Bals als zijn levenstaak zag. Wanneer de films van door hem 'gekweekte' regisseurs geld gingen opleveren, omdat er mede door zijn activiteiten voldoende publiek voor was, gingen de financiële revenuen naar commerciële distributeurs.

Omdat Bals wilde dat films die hij voor zijn festival selecteerde, behouden bleven voor Nederland en verder werden vertoond, stimuleerde hij de oprichting van een circuit van Filmhuizen. Het eerste Nederlandse filmhuis kwam in Utrecht, met Bals als directeur.

In de jaren zeventig hadden Bals en zijn Film International de wind mee, maar de storm blies allengs tegen. Naarmate het festival groeide en er meer geld en mankracht nodig waren voor de organisatie, moest hij steeds meer rekening houden met anderen, wat de individuele aard van zijn persoon en zijn werk belemmerde. Financiële problemen deden de subsidiegevers onder leiding van het ministerie van WVC besluiten tot een reorganisatie, waarbij de distributie-kant van Film International losgekoppeld werd van het festival.

Bals ging steeds verder in zijn actieve bemoeienissen met de

filmkunst. Hij wilde niet alleen afwachten wat er gemaakt werd, maar ook daadwerkelijk bijdragen aan de totstandkoming van films die zonder zijn hulp en die van een handvol andere idealisten misschien helemaal niet van de grond kwamen. Befaamd zijn z'n vooruitziende steun aan de Amerikaanse regisseur Jim Jarmusch en eenzelfde hulp aan de Russische regisseur Andrei Tarkovski.

In de laatste jaren van zijn leven streefde hij vanuit dezelfde gedachte naar de ontwikkeling van een bijeenkomst van regisseurs, producenten en distributeurs van kunstzinnige films. De CineMart vond plaats tijdens het Rotterdamse festival en leidde, na de dood van Bals, tot een Hubert Bals-fonds, waaruit enkele talentvolle filmmakers geholpen konden worden.

Zijn ongezonde manier van leven ten behoeve van zijn festival begon zijn fysieke gezondheid aan te tasten en drie jaar voor zijn dood werd hij door een hartaanval gewaarschuwd dat hij zo niet langer verder kon.

Zijn visie op de ontwikkeling van de filmkunst werd steeds somberder. Steeds verder moest hij ook op reis om nieuwe talenten op te sporen.

De weigering van Bals om toe te geven aan compromissen, zijn wil om de programmering van zijn festival zuiver te houden en zijn voortdurende pogingen het onmogelijke mogelijk te maken en alleen met het beste genoeg te nemen, maakten hem niet altijd bemind bij mensen en instellingen aan wie hij weigerde toe te geven.

Zijn eigenwijsheid was tevens zijn kracht, zoals zijn strikt persoonlijke opvattingen over zijn festival en de films die er draaiden juist de charme ervan waren. Maar ofschoon hij de indruk wekte dat alles om hem en zijn persoonlijke inzichten draaide, stond juist zijn liefde voor film en filmmakers voorop. Zijn gedrevenheid had niets met zelfzucht te maken.

Bij een terugblik op 'De jaren van Bals' vallen elk jaar weer nieuwe hoogtepunten en bijzonderheden op. Ieder nieuw festival moest weer wat toevoegen aan het voorafgaande; Bals beschouwde een festival als een levend organisme dat moest blijven doorgroeien, niet eens zozeer in de breedte alswel in kwalitatieve verbeteringen, groei 'in de diepte'.

De situatie van de filmkunst in Europa en de rest van de wereld bracht hem ertoe dat de 'klimaatdiscussies' een steeds grotere rol gingen spelen. Bals verzamelde regisseurs en andere nauw betrokkenen in Rotterdam om elkaar te ontmoeten en elkaar te inspire-

ren tot nieuwe ideeën om het dreigende gevaar van een verloren kunstuiting te bezweren.

Hij was er tegen dat er prijzen werden uitgedeeld, omdat dan te zeer de competitie zou gaan heersen, terwijl zijn festival er een moest zijn van confrontatie en presentatie van diverse uitingen, die niet in wedstrijdvorm naast en tegen elkaar getoond moesten worden. Wel stond hij bijvoorbeeld een jaarlijkse kritiekprijs toe, omdat de aard daarvan was een filmer geld te geven wiens film daarzonder niet voor distributie in Nederland in aanmerking zou komen. En hij vond sponsors uit het bedrijfsleven bereid zijn Rotterdam Awards te steunen. Prijzen, waarover hij een internationaal gezelschap van mensen liet beslissen wier mentaliteit ten aanzien van de filmkunst hij vertrouwde: filmmakers, producenten, collega-festivaldirecteuren en enkele critici.

In deze opzet was er weinig ruimte voor de Nederlandse film, waarmee Bals een haat-liefde verhouding had. Eigenwijze, niet op commercieel succes uit zijnde Nederlandse regisseurs kregen van hem wel een kans en hij steunde hen door dik en dun, ook al liep het publiek weg en werden zulke regisseurs soms uitgefloten.

De persoonlijke betrokkenheid van Huub Bals bij het door hem georganiseerde filmfeest stelt zijn opvolger (de Italiaan Marco Müller) voor een bijna onmogelijke opgave. Het gat dat Huub Bals achterlaat bleek in het jaar na zijn plotselinge overlijden nog groter dan de treurende nabestaanden al vermoedden.

De sporen die Bals in Rotterdam naliet zullen door anderen moeten worden doorgetrokken, maar 'Rotterdam' zal zonder hem nooit meer zijn wat het was.